

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että nykyinen vuodelta 1969 oleva laki tieteellisen tutkimuksen järjestelystä korvataan uudella lailla Suomen Akatemiasta. Laissa olisivat säännökset Suomen Akatemian asemasta tiedehallinnon keskuselimenä, sen tehtävistä ja organisaation

perusteista. Yksityiskohtaiset säännökset sisällytettäisiin lain nojalla annettavaan asetukseen.

Laissa olisi kuten nykyisin myös säännökset akateemikon arvonimen myöntämisestä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1995.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

Nykyinen laki tieteellisen tutkimuksen järjestelystä (760/69) on annettu vuonna 1969. Sillä luotiin valtion tieteellisten toimikuntien pohjalta Suomen Akatemian nimeä kantava tieteen hallinnon keskuselin. Vuonna 1982 tehdyn lainmuutoksen jälkeen Suomen Akatemia koostuu tieteen keskustoimikunnasta ja seitsemästä valtion tieteellisestä toimikunnasta sekä hallintovirastosta. Tieteelliset toimikunnat ovat valtion humanistinen toimikunta, valtion luonnontieteellinen toimikunta, valtion lääketieteellinen toimikunta, valtion maatalous-metsätieteellinen toimikunta, valtion teknistieteellinen toimikunta, valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta sekä valtion ympäristötieteellinen toimikunta. Laissa on myös säännökset akatemian tutkimusviroista, varttuneen tieteenharjoittajan apurahoista, akatemialle osoitettavista määrärahoista sekä akateemikon arvonimen myöntämisestä. Lakiin lisättiin vuonna 1992 säännökset tutkimusvirkoihin vaadittavasta kielitaidosta ja akatemian määrääkseen tutkimusvirkaan nimitetyn asemasta eräissä tapauksissa.

Suomen Akatemian päätehtäviä ovat tieteellisen tutkimuksen rahoitus, suunnittelu, seuranta ja yhteensovittaminen sekä tiedepoliittiset

asiantuntijatehtävät. Kansainvälisen yhteistyön edistäminen on tullut yhä tärkeämmäksi.

Suomen Akatemian mahdollisuudet tieteen edistämiseen perustuvat ennen muuta tutkimusvirkoihin ja tutkimusmäärärahoihin sekä toimikuntien jäsenten ja hallintoviraston henkilöstön asiantuntemukseen. Akatemian käytössä on nykyisin lähes 500 tutkimusvirkaa (tutkijaprofessorin, vanhemman ja nuoremman tutkijan sekä tutkimusassistentin virkaa) ja vuosittain noin 350 miljoonaa markkaa tutkimusmäärärahoja. Akatemian tutkimusviran haltijoista valtaosa työskentelee korkeakoulussa. Samoin tutkimusvaroista arviolta 85 % käytetään korkeakoululaitoksen piirissä. Tutkimusmäärärahat myönnetään vapaan kilpailun periaatteella hakemuksesta. Rahoituksen muotoja ovat esimerkiksi määräaikaiset tutkimusohjelmat, monivuotiset tutkimussopimukset ja hankekohtaiset määrärahat sekä varttuneen tieteenharjoittajan, tutkijankoulutus- ynnä muut apurahat. Akatemian varoilla on vuosittain palkattuna kaikkiaan noin 1 500 tutkimustyöntekijää. Vuonna 1993 Suomen Akatemian määrärahat olivat yhteensä 448,8 miljoonaa markkaa.

Keskustoimikunta ja tieteelliset toimikunnat muun muassa täyttävät tutkimusvirkoja, teke-

vät päätöksiä tutkimuksen rahoituksesta, suunnittelevat ja valmistelevat tutkimusohjelmia, hoitavat lukuisia asiantuntijatehtäviä ja tekevät tieteen edistämistä koskevia aloitteita. Akatemia hoitaa suurta määrää kansainvälisen tieteellisen yhteistyön tehtäviä, muun muassa yhteistyösuhteita yli 30 maan tiedeakatemioidin tai vastaaviin toimielimiin. Useat tuhannet suomalaiset tutkijat osallistuvat vuosittain kansainväliseen yhteistyöhön akatemian rahoituksella.

Voimassa olevassa laissa tieteellisen tutkimuksen järjestelystä ei mainita akatemian tehtävistä muuta kuin että se toimii tieteen hallinnon keskuselimenä. Lailla säädetty tieteellisten toimikuntien järjestelmä on nykyisiin ja etenkin tuleviin tarpeisiin nähden liian jäykkä. Nykyisessä laissa on lisäksi eräitä säännöksiä, jotka ovat käyneet tarpeettomiksi osaltaan valtion virkamiehiä koskevien säännösten takia osaltaan aikaisempaa joustavammaksi muuttuneen valtion budjetointikäytännön takia.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Tieteellisen tutkimuksen järjestelystä annetun lain nojalla annettiin huhtikuussa 1993 uusi asetus Suomen Akatemiasta (310/93), jolla kumottiin tieteellisen tutkimuksen järjestelystä annettu asetus (186/76). Uuteen asetukseen tehtiin hallinnon kehityksen ja valtion virkamieslain-säädännön vaatimat nykyisin lain sallimat muutokset. Tieteellisten toimikuntien nimiä, toimialaa ja lukumäärää voidaan kuitenkin muuttaa vain lakia muuttamalla.

Tieteellisen tutkimuksen rahoituksen, suunnittelun, seurannan ja yhteensovittamisen tarpeet ovat 20 vuoden aikana voimakkaasti muuttuneet. Yhtäältä tieteiden pääalueiden rajat ovat madaltuneet, toisaalta perinteisten tieteenalojen välinen yhteistyö sekä monitieteinen ja tieteidenvälinen tutkimus ovat lisääntyneet. Samoin on lisääntynyt tällaisen tutkimuksen yhteiskunnallinen tarve. Yhä useammat ihmisistä, yhteiskuntaa, kulttuuria, ympäristöä tai tekniikkaa koskevat ongelmat edellyttävät tutkimukselta tieteiden välisistä rajoista vapautta otetta. Myös puhtaan perustutkimuksen alalla aikaisemmin vakiintuneet tieteiden rajat ovat muuttumassa. Esimerkkejä perinteiseen tieteenalajakoon vaikeasti sijoitettavista tieteenaloista ovat muun muassa molekyyli- ja

solubiologia ja bioteknologia sekä tietojenkäsittelytiede ja tietotekniikka. Kummatkin kokonaisuudet ovat ongelmallisia nykyisten tieteellisten toimikuntien toimialojen kannalta. Vastaavia aloja on lukuisia muita.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on, että nykyistä joustavammin voidaan vastata tieteellisen tutkimuksen rahoituksen sekä seurannan ja yhteensovittamisen muuttuviin tarpeisiin. Nykyinen jako seitsemään valtion tieteelliseen toimikuntaan on osoittautunut jäykäksi etenkin uusien tieteenalojen ja tieteidenvälisen, yhä tärkeämmäksi käyvän tutkimuksen kannalta. Tieteellisten toimikuntien lukumäärän ja toimialojen tulisi olla nykyistä joustavammin muutettavissa. Näistä syistä ehdotetaan uudessa laissa säädettäväksi vain siitä, että Suomen Akatemiassa on tieteellisiä toimikuntia. Tieteen keskustoimikunta ehdotetaan muutettavaksi Suomen Akatemian hallitukseksi, mikä nimitys kuvaa nykyistä paremmin sen tehtävää. Suomen Akatemiassa olisi näin ollen lakiehdotuksen mukaan hallitus, asetuksella säädettävät toimikunnat sekä hallintovirasto.

Tieteen keskustoimikuntaan kuuluvat voimassa olevan asetuksen mukaan tasavallan presidentin kolmeksi vuodeksi kerrallaan määräämän puheenjohtajan lisäksi tieteellisten toimikuntien puheenjohtajat sekä kolme muuta jäsentä. Jokaisessa toimikunnassa on puheenjohtajan lisäksi enintään 14 jäsentä. Valtioneuvosto määrää tieteellisten toimikuntien puheenjohtajat ja muut jäsenet samoin kuin keskustoimikunnan muut jäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Tieteen keskustoimikunnan puheenjohtaja on voimassa olevan asetuksen mukaan valtion tilapäinen virkamies, joka toimii tehtävässään päätoimisena.

Hallitus on joulukuussa 1993 antanut eduskunnalle esityksen virkamieslaiksi ja laiksi valtion virkaehtosopimuslain muuttamisesta (HE 291/1993 vp). Ehdotetun valtion virkamieslain mukaan valtion virkamiehet olisivat joko toistaiseksi tai määräajaksi nimitettyjä. Tämän vuoksi ehdotetaan Suomen Akatemiaa koskevassa lakiehdotuksessa, että akatemian esimiehenä ja hallituksen puheenjohtajana toimii pääjohtaja, jonka tasavallan presidentti nimittää määräajaksi. Tarkoituksena on, että Suomen Akatemian pääjohtajan virka perustetaan tieteen keskustoimikunnan puheenjohtajan nykyisen tilapäisen tehtävän tilalle. Muutoksesta ei aiheudu lisäkustannuksia.

Hallituksen ja toimikuntien tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädetään asetuksella. Tarkoituksena on, että hallitukseen kuuluvat jäseninä tieteellisten toimikuntien puheenjohtajat sekä kaksi valtioneuvoston määräämää jäsentä. Tieteellisissä toimikunnissa on puheenjohtaja ja enintään kymmenen muuta jäsentä, jotka valtioneuvosto nimittää kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tieteellisten toimikuntien tehtävänä on hoitaa akatemian tehtäviä kukin omalla toimialallaan. Tieteellisten toimikuntien puheenjohtajilta ja jäseniltä edellytetään monipuolista ja korkeatasoista tieteellistä asiantuntemusta. Toimikuntien asettamisessa kuullaan nykyisen käytännön mukaisesti korkeakouluja, keskeisiä valtion tutkimuslaitoksia, tutkimus- ja kehittämistyötä edustavia viranomaisia sekä keskeisiä tieteellisiä seuroja.

Voimassa olevan lain mukaan Suomen Akatemia myöntää vuosittain vähintään 113 vartuneen tieteenharjoittajan apurahaa. Apurahat on tarkoitettu professoreille, apulaisprofessoreille ja muille ansioituneille tutkijoille. Apurahan suuruus on määritelty laissa. Apurahan saaja tekee samanlaista työtä kuin akatemian virkasuhteiset tutkijat ja akatemian määrärahoilla palkatut tutkijat. Ongelmaksi on koettu, että apurahaan ei sisälly palvelusuhteeseen kuuluvia etuuksia. On kuitenkin tärkeitä, että professorit ja apulaisprofessorit ja muut ansioituneet tutkijat voivat apurahan turvin saada tutkimusvapaan päätoimista tutkimustyötä varten. Tästä syystä tutkimusvapaajärjestelmä tullaan säilyttämään. Tarkoituksena on kuitenkin luoda nykyistä tarkoituksenmukaisempi, tutkijoiden eläke- ja sosiaaliedut paremmin turvaava järjestelmä.

3. Esityksen vaikutukset

Ehdotetulla lailla ei ole taloudellisia vaikutuksia. Nykyisen käytännön mukaisesti Suomen Akatemian tutkimusviran haltijan ja tutkimusmäärärahan saaneen henkilön tai tutkijaryhmän työskentelyn perusedellytyksistä vastaa se laitos, jonka suojissa tutkimustyö tehdään, edellyttäen että kysymyksessä on valtion laitos, korkeakoulu, tutkimuslaitos tai vastaava. Perusedellytykset määräytyvät tutkimuksen luonteen perusteella. Yleisinä perusedellytyksinä voidaan pitää tavanomaisia huoneisto-, laite-, laboratorio-, puhelin-, posti-, kopio-, kirjasto- sekä atk-kustannuksia. Nämä siis eivät yleensä

sisälly akatemian myöntämään rahoitukseen, vaan ne on otettava huomioon korkeakoulujen tai tutkimuslaitoksen määrärahoja mitoitettaessa. Tätä käytäntöä ei ole tarkoitus muuttaa.

Akatemian tutkimusviran tai tutkimusmäärärahan hakijan tulee hankkia hakemusvaiheessa siitä laitoksesta, jossa tutkimustyö tehdään, suostumus yllä kuvattujen työn perusedellytysten järjestämisestä.

Suomen Akatemian tutkimusmäärärahaa haetaan tutkijan tai tutkijaryhmän omasta aloitteesta. Kysymyksessä ei ole ulkopuolisten rahoittajien aloitteesta tapahtuva tai tilaama tutkimustyö. Akatemian määrärahat ja tutkijan virat tukevat korkeakoulun omaa tuloksellisuutta. Tilannetta voidaan verrata yksityisten säätiöiden ja vastaavien rahoittajien myöntämien apurahojen turvin tapahtuvaan työskentelyyn, johon myös poikkeuksetta annetaan mahdollisuus korkeakoulun tai tutkimuslaitoksen tiloissa ja niiden perusvarustukseen nojautuen.

Esityksestä aiheutuvat organisatoriset muutokset, tieteellisten toimikuntien lukumäärän ja toimikunnan jäsenten lukumäärän väheneminen, vaikuttavat ainoastaan akatemian sisäiseen organisaatioon. Esityksellä ei ole henkistö- tai työvoimapolittisia vaikutuksia.

4. Asian valmistelu

Opetusministeriön asettama Perustutkimustyöryhmä 89 luovutti mietintönsä (komiteamietintö 1989:42) marraskuussa 1989. Työryhmän tehtävänä oli arvioida perustutkimuksen alalla tapahtunutta kehitystä 1980-luvulla sekä tehdä lähivuosisia koskevia toimenpide-ehdotuksia.

Mietinnön tärkeimmät ehdotukset koskivat korkeakoulujen kehittämistä sekä Suomen Akatemian rakenteen ja toiminnan uudistamista.

Työryhmä ehdotti Suomen Akatemian toimikuntarakenteen uudistamista siten, että nykyisten seitsemän tieteellisen toimikunnan sijasta akatemiassa olisi kolme monitieteistä toimikuntaa: humanistis-yhteiskuntatieteellinen, biotieteellinen sekä muut luonnontieteet ja teknilliset tieteet käsittävä luonnontieteellis-teknistieteellinen toimikunta.

Perustutkimustyöryhmän mietinnöstä aneetuissa lausunnoissa mietinnössä tehtyihin ehdotuksiin suhtauduttiin yleensä myönteisesti. Suo-

men Akatemiaa koskevissa kannanotoissaan lausunnonantajat olivat erimielisiä toimikuntarakenteen uudistusesityksestä. Suomen Akatemia asettui omassa lausunnossaan kannattamaan neljän toimikunnan mallia, jossa neljäntenä olisi terveystieteiden toimikuntaa.

Perustutkimustyöryhmä 89:n esitysten konkretisoimiseksi opetusministeriö asetti Suomen Akatemian kehittämistyöryhmän, joka jätti muistionsa (Opetusministeriön muistioita 1991:1) helmikuussa 1991. Myös siinä ehdotettiin, että Suomen Akatemiassa olisi neljäntenä toimikuntana terveystieteiden toimikunta.

Suomen Akatemian kehittämistyöryhmän muistioista annettujen lausuntojen perusteella opetusministeriö päätti toimeenpanna Suomen Akatemian toiminnan kansainvälisen arvioinnin. Myös valtion tiede- ja teknologianeuvosto ehdotti akatemian organisaation ja toiminnan arviointia.

Opetusministeriö teetti kansainvälisen arvion Suomen Akatemiasta ja sen toiminnasta. Arviointiraportti valmistui (opetusministeriön koulutus- ja tiedepoliittikan linjan julkaisusarja 1993:1) vuoden 1993 alussa. Kansainväliset arvioitsijat korostivat akatemian roolia tiede-

poliittisena asiantuntijana, suurten hankkeiden rahoittajana ja kansainvälisen tiedeyhteistyön kehittäjänä. Arvioitsijat katsoivat myös, että akatemian tulisi nykyistä enemmän olla koko yhteiskunnan tiedepoliittisena asiantuntijaelimenä, suuntautua ulospäin sekä osoittaa aloitteellisuutta. Arvioitsijat korostivat tieteen kustustoimikunnan tehtävää linjanvetäjänä ja ohjaajana. Varsinaisesta tutkimusrahoituksesta huolehtisi arvioitsijaryhmän mielestä kolme, enintään neljä tieteellistä toimikuntaa.

Suomen Akatemia on arviointiraportin pohjalta laatinut ehdotuksen laiksi Suomen Akatemiasta. Opetusministeriö asetti huhtikuussa 1993 työryhmän, jonka tehtävänä oli Suomen Akatemian tekemän esityksen pohjalta valmistella ehdotus Suomen Akatemiaa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmä jätti elokuussa 1993 välimuistion (Opetusministeriön muistioita 1993:26), joka sisälsi ehdotuksen hallituksen esitykseksi laiksi Suomen Akatemiasta. Muistioista pyydettiin lausunnot korkeakouluilta.

Hallituksen esitys on työryhmän ehdotuksen ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta valmisteltu virkатыönä opetusministeriössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Pykälässä säädetään Suomen Akatemian asemasta. Ehdotuksen mukaan Suomen Akatemia olisi, kuten nykyisenkin lain mukaan, tiedehallinnon keskuselin. Akatemia on rahoitus- ja asiantuntijaorganisaatio. Sen toiminta koskee kaikkien tieteenalojen tutkimusta.

2 §. Nykyisessä laissa ei ole säädetty Suomen Akatemian tehtävistä. Koska lain tulisi antaa koko organisaatiolle toiminnan suuntaviivat ja tavoitteet, ehdotetaan 2 §:ssä säädetäväksi Suomen Akatemian tehtävistä yleisellä tasolla. Perustehtävänä on 1950-luvulta lähtien ollut tutkimuksen rahoitus. Rahoituksen muodot ja määrä ovat suuresti muuttuneet ja lisääntyneet. Rahoituksen ohella muut tieteen edistämisen muodot ovat tulleet entistä tärkeämmäksi. Tällaisia ovat erityisesti tutkimusyhteistyön aikaansaaminen tutkimuksen rahoittajien kesken ja tutkimuksen suorittajien välillä. Myös tutki-

musohjelmien suunnittelu ja valmistelu muutoinkin kuuluu olennaisena osana tieteen edistämiseen. Kansainvälisen tutkimusyhteistyön kehittäminen on tullut yhä tärkeämmäksi akatemian tehtäväksi.

Vuoden 1970 alusta toimintansa aloittaneen nykymuotoisen akatemian tehtävistä tiedepoliittiset asiantuntijatehtävät ovat kasvaneet erityisen voimakkaasti. Asiantuntijatehtävät koskevat osaltaan tieteen edistämistä Suomen Akatemian itsensä, korkeakoululaitoksen ja valtion tutkimuslaitosten piirissä. Akatemian asiantuntijatehtäviä on lisännyt myös Euroopan yhdyntymisen myötä tiivistynyt tutkimusyhteistyö ja siihen liittyvät tehtävät. Toisaalta muiden ministeriöiden hallinnonaloilla on tapahtunut nopeaa tutkimustoiminnan rahoituksen ja tutkimuksen hyödyntämisen lisääntymistä. Tämä toiminta tarvitsee useasti joko valmistelu- tai arviointivaiheessa tieteellistä asiantuntemusta, jota Suomen Akatemia on voinut

antaa ja vastaisuudessa antaa yhä enemmän. Säännös tieteellisistä ja tiedepoliittisista asiantuntijatehtävistä ehdotetaan tämän takia otettavaksi lakiin. Tarkoituksena on, että Suomen Akatemian asiantuntemusta käytettäisiin myös muiden kuin opetusministeriön hallinnonalan rahoittaman tutkimuksen suunnittelussa ja arvioinnissa.

3 § Nykyisessä Suomen Akatemiassa on tieteen keskustoimikunta, seitsemän laissa nimeltä mainittua tieteellistä toimikuntaa ja hallintovirasto. Toimikuntajärjestelmän perusrakenne on 1950-luvulta.

Perustutkimustyöryhmä 89, Suomen Akatemian kehittämistyöryhmä, kansainväliset arvioitsijat ja Suomen Akademia ovat ehdottaneet rakenteellisia muutoksia toimikuntajärjestelmään. Toimikuntarakenteen muuttaminen on akatemian kehittämisen edellytys. Akatemian tuloksellinen ja tarkoituksenmukainen toiminta on koko suomalaisen tutkimusjärjestelmän kannalta tärkeää. Perinteisten tieteenalarajojen ylittävän tutkimuksen tarve ja merkitys kasvaa edelleen. Toimikuntien tehtävissä korostuu enenevässä määrin eri alojen tutkimuksen seuranta ja yhteensovittaminen. Toimikuntien toimialat tulee voida joustavasti tarkistaa kehityksen myöten. Tarkoituksena on asetuksella säätää, että akatemiassa olisi seuraavat neljä tieteellistä toimikuntaa: 1) kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta, 2) luonnontieteiden ja tekniikan tutkimuksen toimikunta, 3) terveyden tutkimuksen toimikunta sekä 4) ympäristön ja luonnonvarojen tutkimuksen toimikunta.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta kattaa humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset tieteenalat. Luonnontieteiden ja tekniikan tutkimuksen toimikunta yhdistää eksaktit luonnontieteet ja teknisten tieteiden perustutkimuksen. Terveyden tutkimuksen toimikunnassa ovat edustettuina lääketieteen ja eläinlääketieteen lisäksi myös muut terveyteen liittyvät tutkimusalat. Ympäristön ja luonnonvarojen tutkimuksen toimikunnan tieteenaloihin kuuluvat maatalous-metsätieteellinen tutkimus sekä ympäristötutkimus. Biotieteet sijoittuvat pääasiassa terveyden sekä ympäristön ja luonnonvarojen tutkimuksen toimikuntiin siten, kun ne toimikuntien tutkimusprofiiliin kannalta parhaiten sopivat.

Esitetyille neljälle toimikunnalle kuuluisi vastuu tutkimuksen kehittämisestä ja rahoituksesta,

kukin omalla alallaan ja tarvittaessa yhteistyössä toisen toimikunnan kanssa.

Tieteellisistä toimikunnista käytetään lain ruotsinkielisessä tekstissä nykyisen nimen vetenskapliga kommissioner asemesta nimeä vetenskapliga forskningsråd. Ruotsissa vastaavista organisaatioista käytetään nimeä vetenskapliga forskningsråd ja Tanskassa videnskabelige forskningsråd. Norjassa Suomen Akatemiaa vastaavan organisaation nimi on Norges forskningsråd. Ehdotettu uusi ruotsinkielinen nimi vastaa näin ollen muissa pohjoismaissa käytössä olevia nimiä ja merkitsisi olennaista parannusta Suomen Akatemian pohjoismaisten yhteysklien kannalta.

4 §. Voimassa olevan valtion virkamieslain (755/86) mukaan asetuksella säädetään ne virat, joihin voidaan nimittää määräajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi. Eräistä määräajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi täytettävistä viroista annetun asetuksen (228/89) mukaan Suomen Akatemian tutkimusprofessorin virat täytetään toistaiseksi tai määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Suomen Akatemiasta annetun asetuksen mukaan akatemian muut tutkimusvirat täytetään aina määräajaksi.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle valtion virkamieslaiksi ja laiksi valtion virkaehtosopimuslain muuttamisesta ehdotetaan (virkamieslakiehdotuksen 9 § 2 mom.), että virkamies voitaisiin nimittää määräajaksi virkaan, jos viran luonteeseen tai viraston toimintaan liittyvä perusteltu syy edellyttää määräaikaista virkasuhdetta. Kyseisen esityksen mukaan jätetään nimittävän viranomaisen harkintaan, onko virkaan syytä nimittää toistaiseksi tai rajoitetuksi ajaksi. Nimittäminen virkaan toistaiseksi olisi kuitenkin edelleen pääsääntöinen menettely. Asetuksella säädettäisiin vain virat, joihin on aina nimitettävä määräajaksi.

Koska tarkoituksena on, että Suomen Akatemian tutkimusvirat edelleen yleensä täytetään määräajaksi, ehdotetaan selvyuden vuoksi 4 §:n 1 momentissa säädettäväksi, että tutkimusvirkaan voidaan nimittää määräajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi. Asetuksella säädettäisiin ne tutkimusvirat, joihin aina nimitetään määräajaksi.

Voimassa olevan valtion virkamieslain 43 §:n mukaan virkaan määräajaksi nimitetty tai siirretty on virkavapaana tämän määräajan, jos hän ennestään on nimitettynä tai siirrettynä valtion virkaan. Tämä ei kuitenkaan koske

virkamiestä, joka ennestään on nimitetty tai siirretty määrääjäksi virkaan.

Ehdotetussa virkamieslaissa ei ole enää selaista säännöstä, jonka mukaan määrääjäksi nimitetty olisi lain nojalla virkavapaana aikaisemmasta virastaan. Virkavapauden myöntäminen olisi tällaisessa tapauksessa asianomaisen viraston harkittavissa. Asetuksella säädettäisiin ne virat, joihin määrääjäksi nimitetty on virkavapaana muusta virasta, johon hänet on ennen tässä tarkoitettua nimitystä nimitetty muutoin kuin määrääjäksi.

Suomen Akatemian tutkimusvirkaan määrääjäksi nimitetty on yleensä ennestään korkeakoulun opetus- ja tutkimusvirassa. Nimittäminen tutkimusvirkaan tarkoittaa näin ollen niin sanotun tutkimusvapaan järjestämistä. Tästä syystä ehdotetaan 4 §:n 2 momentissa, että tutkimusvirkaan määrääjäksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi nimitetty, joka ennestään on muutoin kuin rajoitetuksi ajaksi nimitettynä korkeakoulun virkaan, on virkavapaana tästä virasta sen ajan, jona hän on tutkimusvirassa.

Tieteellisen tutkimuksen järjestelystä voimassa olevan lain 4 a §:n mukaan tutkimusvirkaan määrääjäksi nimitetyille, joka on ennestään määrääjäksi nimitettynä korkeakoulun virkaan, voidaan myöntää virkavapautta korkeakoulun virasta siksi ajaksi, jona hän on tutkimusvirassa. Tätä vastaavaa säännöstä ehdotetaan sisällytettäväksi uuden lain 4 §:n 2 momenttiin.

5 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Suomen Akatemian tutkimusvirkoihin ei vaadittaisi valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa tarkoitettua suomen ja ruotsin kielen taitoa. Vastaava säännös sisältyy voimassa olevaan lakiin.

Perusteluna tälle järjestelylle on ennen muuta tutkijan työn luonne, jossa suomen ja ruotsin kielen taidolla ei sinänsä ole sellaista merkitystä kuin virkatoiminnassa yleensä. Kun ensisijaisena tarkoituksena on saada akatemian tutkimusvirkoihin mahdollisimman päteviä henkilöitä ennen muuta kotimaasta mutta tarvittaessa myös ulkomailta, voidaan virkamiehiltä vaadittavaa kielitaitoa pitää tarpeettoman tiukana vaatimuksena. Tavoitteena on, että tutkimusvirkoihin voitaisiin nimittää määrääjäksi

mahdollisimman päteviä henkilöitä huolimatta kansallisuudesta tai kotimaisten kielten taidosta.

6 §. Pykälässä on voimassa olevan lain mukainen säännös akateemikon arvonimen myöntämisestä erittäin ansioituneelle kotimaiselle tai ulkomaiselle tieteenharjoittajalle.

7 §. Suomen Akatemian päätökseen saa valittamalla hakea muutosta siten kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään muutoksenhausta ylemmän hallintoviranomaisen päätökseen, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä.

Voimassa olevassa asetuksessa Suomen Akatemiasta on säädetty, ettei valitusta saa tehdä päätöksestä, joka koskee tutkimusmäärärahaa, apurahaa tai tutkimussopimusta. Tästä valituskiellosta ehdotetaan säädettäväksi lailla. Suomen Akatemian myöntämä tutkimusrahoitus on harkinnanvaraista ja koskee yleensä korkeakouluissa ja valtion tutkimuslaitoksissa tehtävää tutkimustyötä. Kenelläkään hakijalla ei ole subjektiivista oikeutta rahoituksen saamiseen. Valtion virkamieslaissa säädetty virkojen täyttöä koskeva valituskielto koskee myös akatemian tutkimusvirkoja.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun lain nojalla annettaisiin uusi asetus Suomen Akatemiasta.

3. Voimaantulo

Nykyisen tieteen keskustoimikunnan ja tieteellisten toimikuntien jäsenten toimikausi päättyy 31 päivänä joulukuuta 1994. Tarkoituksena on, että Suomen Akatemian hallituksen ja asetuksella säädettävien tieteellisten toimikuntien jäsenet voitaisiin määrätä uuden lain ja asetuksen perusteella 1 päivänä tammikuuta 1995 alkavaksi toimikaudeksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1995 ja että jo ennen sitä voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Suomen Akatemiasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tiedehallinnon keskuselimenä on Suomen Akatemia, joka kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan.

2 §

Suomen Akatemian tehtävänä on:

- 1) edistää tieteellistä tutkimusta ja sen hyödyntämistä;
- 2) kehittää kansainvälistä tieteellistä yhteistyötä;
- 3) toimia asiantuntijaelimenä tiedepolitiikkaa koskevilla kysymyksissä; sekä
- 4) myöntää määrärahoja tieteelliseen tutkimukseen ja muuhun tieteen edistämiseen.

3 §

Suomen Akatemiassa on hallitus sekä asetuksella säädettävät tieteelliset toimikunnat. Akatemiassa on lisäksi hallintovirasto.

Suomen Akatemian esimiehenä ja hallituksen puheenjohtajana toimii pääjohtaja, jonka tasavallan presidentti nimittää määräajaksi.

4 §

Suomen Akatemian tutkimusvirkaan voidaan nimittää määräajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi. Tutkimusvirat, joihin aina on nimitettävä määräajaksi säädetään asetuksella.

Suomen Akatemian tutkimusvirkaan määräajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi nimitetty, joka on ennestään muutoin kuin rajoitetuksi ajaksi nimitettynä korkeakoulun virkaan, on virkavapaana tästä virasta sen ajan, jona hän

on tutkimusvirassa. Jos hän on ennestään rajoitetuksi ajaksi nimitettynä myös korkeakoulun virkaan, voidaan hänelle myöntää virkavapautta korkeakoulun virasta siksi ajaksi, jona hän on tutkimusvirassa.

5 §

Suomen Akatemian tutkimusvirkaan ei vaadita valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (149/22) tarkoitettua suomen ja ruotsin kielen taitoa.

6 §

Tasavallan Presidentti voi Suomen Akatemian hallituksen esityksestä myöntää akateemikon arvonimen erittäin ansioituneelle kotimaiselle tai ulkomaiselle tieteenharjoittajalle. Akateemikon arvonimi voi olla samanaikaisesti enintään kahdellatoista kotimaisella tieteenharjoittajalla. Toimituskirjasta, jolla arvonimi myönnetään, ei peritä leimaveroa.

7 §

Suomen Akatemian päätökseen, joka koskee tutkimusmäärärahaa, apurahaa tai sopimusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

8 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytönpanosta annetaan asetuksella.

9 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1995.

Tällä lailla kumotaan tieteellisen tutkimuksen järjestelystä 5 päivänä joulukuuta 1969 annettu laki (760/69) siihen myöhemmin tehtyne muutoksineen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 1994

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Opetusministeri *Riitta Uosukainen*